
Construint la realitat

A L'ENTORN DELS MOVIMENTS SOCIALS I DEL CANVI SOCIAL: UNA REFLEXIÓ APRESSADA DES DE LES CIÈNCIES SOCIALS.

En les investigacions socials, i molt concretament en aquelles que es duen a terme des de l'Antropologia, s'acostumen a diferenciar dos nivells, entre altres, d'aproximació a l'objecte d'estudi: els que anomenem unitat d'observació i unitat d'anàlisi. Aquesta distinció metodològica permet abordar i relacionar allò que s'esdevé en un microcosmos social, com ara una comunitat o un poble, amb el context més general en el que s'inscriu. Si analitzem la realitat en termes estrictament locals segurament se'ns farà difícil explicar-ne la complexitat, mentre que menyspreem la informació que pot fornir-nos aquest micronivell és molt possible que no assolim una comprensió tan profunda de la problemàtica estudiada. És per això que tot el procés que s'ha produït, amb els corresponents esdeveniments que s'han anat succeint des que varen començar a donar-se les primeres mobilitzacions arran de la notícia sobre la possible implantació d'un CRT a Alcover, constitueix un material de reflexió legítim i pertinent des de l'òptica de les ciències socials. Precisament, el que pretenc a continuació és apuntar simplement i de forma no sistemàtica algunes reflexions generals sobre el tema a la llum d'alguns dels principals temes d'interès de les ciències socials.

La definició més o menys ortodoxa de *moviment social* vindria a dir que el tal moviment existeix quan un grup d'individus està compromès en un esforç organitzat, ja sigui per a canviar o per a mantenir algun element de la societat. Un moviment social és alguna cosa més que una elemental reacció col·lectiva, ja que compta amb una organització més sòlida i té una durada més llarga, i es diferencia també d'una institució pel seu caràcter temporal enfront de la permanència de les institucions. Són característiques dels moviments socials la identificació d'objectius, l'establiment de programes per tal d'assolir-los i de la presència d'una ideologia. No hi ha cap mena de dubte que el moviment generat a l'entorn de la possible ubicació d'un CRT a Alcover, lligat a una denúncia més genèrica sobre la degradació mediambiental del municipi, que té en La Romiguera un dels seus exponents més dramàtics, és, pròpiament parlant, un autèntic moviment social.

És clar, tanmateix, que de moviments socials n'hi ha de moltes classes. Ja en la seva pròpia definició es parla, com hem vist, de les possibilitats contraposades

d'intencionalitat per al canvi o per a la conservació de qualsevol element social. En aquest sentit, el moviment del que estem parlant no és, encara que se'ns vulgui fer veure el contrari, un moviment regressiu, reaccionari, és a dir, un moviment que en oposar-se suposadament al progrés, representat per la industrialització, tindria com a objectiu el retorn a condicions anteriors. Aquest punt de vista, que si no hem sentit prou encara és possible que en un moment o altre es retregui obertament al moviment anti-CRT, és, si més no, pervers. I ho és perquè recolza en una idea decimonònica del progrés totalment desfassada. Avui sabem, tristament, perquè l'experiència ens ho ha anat confirmant cada cop més, que la indústria, la tecnologia i la ciència no sempre ens aporten conseqüències beneficioses. La idea evolucionista d'un progrés il·limitat per naturalesa, on cada etapa corresponent havia de ser, per definició, millor que l'anterior, on cada estadi havia de superar, pel fet d'un aprenentatge elemental que rebutja els errors i maximitza els avenços, els seus precedents, avui en dia resulta insostenible. La possibilitat certa d'alguna mena de desastre nuclear i ecològic que plana sobre la Terra és suficient per a justificar que ens qüestionem seriosament aquest concepte caduc del progrés i en redefinim el seu contingut.

Per tot plegat, encara que no hauríem de donar massa importància a les etiquetes, és pel que sostinc que no ens trobem davant d'un moviment social de caràcter regressiu, ni tan sols conservador, tot i que és cert que podem reconèixer sense cap mena de problema que segurament qualsevol altra època de la història de humanitat l'equilibri del medi ha estat millor que a l'actualitat, tot i que la idea conservacionista davant la degradació constant i progressiva que pateix l'entorn, és per força present en moviment en un moviment d'aquestes característiques. Ens trobem, ben pròpiament, davant d'un moviment a l'encalç d'un canvi social i cultural que més que desitjable a hores d'ara ja és inevitable. Un canvi sociocultural que generi una nova actitud sensibilitat per l'entorn, per aquest planeta que no ens pertany només a nosaltres, que milers de generacions anteriors ens han llegat i que nosaltres tenim la responsabilitat també de deixar-lo, per a que en gaudeixin, a les generacions futures. Si aquest moviment, doncs, allò que pretèn és un canvi, és clar que haurà de topar, per descomptat, amb aquells elements que s'hi oposen amb més vehemència. Un d'aquests elements més característics és l'estat, l'administració, encarregada del manteniment de la llei i l'ordre és a dir, de l'estatu quo. En aquest cas, a més l'administració representa l'"enemic" natural d'un moviment que sorgeix, precisament, com a conseqüència d'un projecte auspiciat per aquesta. Això pot provocar també que de resultes d'aquella identificació de què parlàvem de la llei amb l'administració, hom pugui tenir una certa sensació, més o menys inconscient, de situar-se, en el cas de participar de l'esperit i/o de l'acció del moviment, sinó fora de la llei sí en una mena d'espai indefinit, liminal i, per tant,

sempre sospitós, més aviat enfarfigador i amoïnador per aquelles consciències de la "gent d'ordre", que sempre, lògicament són majoria. Segurament estic plantejant aquí aspectes potser massa profunds del que podríem anomenar la consciència col·lectiva que fóra necessari de tractar amb una mica més de cura, i amplitud. Només estrictament per allò que aquí ens interessa és oportú d'assenyalar que de mateixa forma que altres societats, i la nostra mateixa societat en altres èpoques, han afaitonat sistemes diversos de control social, com ara la màgia o la religió, la majoria de les societats actuals confien bàsicament aquesta tasca tant important per al manteniment i la reproducció socials al terreny de la llei. La legalitat, és a dir, allò que és conforme a la llei, de qualsevol acció esdevé així la mesura de la normalitat. Aquesta autèntica sacralització de la llei s'apareix novament, perversa perquè allò que en resulta finalment és un procés de reificació o cosificació, és a dir, el fet de percebre allò que és un producte humà —la llei— com si no ho fós, com si fos una cosa aliena a la humanitat però que, en canvi, la influeix de manera decisiva. Dit d'una altra manera: la llei és un producte humà que, alhora, repercuteix sobre els qui l'han produïda, els éssers humans. Perdre de vista aquesta relació dialèctica, oblidar que allò a que ens obliga la llei de fet no és res més que allò que prèviament nosaltres ens hem obligat a complir, no tenir present, en fi, que la llei és una construcció humana, un producte social i que, per tant, de la mateixa manera que podem fer-ne, de lleis, també podem desfer-ne, canviar-les, modificar-les, etc. és quelcom d'una gran transcendència. No fa ni cinquanta anys que les lleis espanyoles exigien la licència marital per a que una dona casada pogués comprar o alienar els seus béns o fins i tot perquè pogués treballar, estant-li permès al marit cobrar directament el salari de la seva esposa, prohibint-se a les dones algunes professions com ara aquelles que tenien a veure amb el cos diplomàtic o l'administració de justícia, la de policia, la d'agent de canvi i borsa, etc. L'actual legislació espanyola sobre la dona s'assembla més a la del passat llunyà de la II República que a la del passat més proper del franquisme. La llei, a més, com a expressió de la voluntat popular, almenys teòricament en un règim democràtic, de vegades, a remolc, se'n fa ressò, n'és la conseqüència, mentre que en d'altres ocasions, capdavantera, ajuda a configurar-la en una direcció concreta. En qualsevol cas, per tant, una societat no ha d'estar-se de manipular aquest instrument preciós de la seva sobirania que és la llei, sense oblidar, en aquest punt, que els moviments socials que han tingut èxit han provocat canvis en la legislació. És per això que el moviment social sorgit a Alcover en relació al CRT i La Romiguera és perfectament legítim, es a dir, conforme a l'esperit de la llei. Però és també molt més que això: és la constatació e que el gruix de la societat alcoverenca, en consonància amb tants d'altres moviments que ha anat sorgint arreu sota unes premisses similars, ha assajat el difícil repte de negar-se a ser estúpida i idiota, puix que com deia Albert Camus,

aprendre a ser absurd, és a dir, a acceptar la realitat donada per descomptat sense qüestionar-la problematitzar-la, forma part d'allò que irònicament i sarcàstica alguns anomenen el desenvolupament; és l'expressió de què aquest societat ha assolit, o ha mantingut, un grau de sensibilitat suficient per a no caure en el cinisme, que com el definia magistralment Oscar Wilde és, més o menys, l'actitud típica d'aquells que saben el preu de totes les coses i el valor de cap d'elles; és, finalment, un missatge d'esperança en un futur millor, puix que si la història, com he volgut fer avinent amb aquest al·legat en favor de la consciència profunda de l'autoria humana del seu destí, som els éssers humans els qui no tan sol l'escrivim sinó també els únics que la fem, és inqüestionable que el poble d'Alcover ha assumit plenament aquesta responsabilitat i ha donat un pas important per mirar d'encarrilar el seu futur en la direcció que, tard o d'hora —esperem que sigui d'hora—, sembla ser l'única que ens permetre de reconciliar-nos amb el nostre planeta i amb la pròpia humanitat.

JORDI ROCA GIRONA